

სამეწარმეო რისკის პრევენცია როგორც სამეწარმეო საქმიანობის განვითარების გზა

ზურაბ ჯორბენაძე
სტუ-ს პროფესორი
არჩილ გოგრიჭიანი
სტუ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ეკონომიკური რისკის საერთო არეალში სამეწარმეო რისკის კატეგორიის წარმოშობის წანამძღვრები და განვითარების ასპექტები. სამეწარმეო რისკის ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორების გაანალიზებით იგი განიხილება სამეწარმეო საქმიანობის განვითარების მნიშვნელოვანი მიმართულებად; ამ მიმართებით ძირითადი აქცენტი გადატანილია იმ აზრზე, რომ სამეწარმეო რისკი დამატებითი მოგების წყაროა. ამ კონტექსტში წარმოდგენილია სამეწარმეო რისკის პრევენციის საკითხი, როგორც რისკების მართვის პროცესის ძირითადი არსი. აღნიშნული მოცემულობის ფონზე კი განიხილება სამეწარმეო რისკის მიმართ მეწარმეთა დამოკიდებულების აუცილებელი ზოგადი პრინციპები (მოთხოვნები) და ის რეალობა, რაც საქართველოში არსებობს.

საკვანძო სიტყვები: სამეწარმეო საქმიანობა, სამეწარმეო რისკი, იდენტიფიცირება, მოგება, ფაქტორები, პრევენცია, რისკ-მენეჯმენტი,

ძირითადი ტექსტი

სამეწარმეო საქმიანობას მთელი სიგრძე-სიგანით გასდევს სამეწარმეო რისკი. დღეს, თავისი განვითარების კვალობაზე სამეწარმეო საქმიანობა სულ უფრო მეტად “გაეხვია” რისკის ალგორითმში, თვით სამეწარმეო რისკის კატეგორიამ კი ეკონომიკური რისკების საერთო სივრცეში უდიდესი პრაქტიკული დატვირთვა შეიძინა.

ეკონომიკურ თეორიაში აღიარებულია, რომ რისკის იდენტიფიცირება და შეფასება უნდა მოხდეს მისი გენეზისისა და განვითარების მექანიზმის მიხედვით. სამენარმეო რისკის კატეგორია სამენარმეო საქმიანობის განვითარების საფუძველზე წარმოშობილი კატეგორიაა; თუ წინათ ბიზნესის წარმატება მარტივი იყო, დღეს სამენარმეო საქმიანობაში სულ უფრო იზრდება მენარმეთა სიმჭიდროვე და მოგების თვითოეული პროცენტისათვის ბრძოლა სულ უფრო გამწვავდა; სამენარმეო საქმიანობა დაიტივრთა “განუსაზღვრელობის” სინდრომით, ანუ სამენარმეო რისკით.

სამენარმეო საქმიანობა “მენარმეთა შესახებ” საქართველოს კანონის თანახმად არის მართლზომიერი და არაერთჯერადი საქმიანობა, რომელიც ხორციელდება მოგების მიზნით, დამოუკიდებლად და ორგანიზებულად. დამოუკიდებლობის, მრავალჯერადობის და განმეორადების კატეგორიები თავისთავში მოიცავს “განსაზღვრელობის პირობებს”; ამ ფაქტორს სამენარმეო საქმიანობაში წარმატებისა და მარცხის ალგორითმი საკმაოდ მაღალ ნიშნულზე აჰყავს. მენარმისათვის წარმატებისა და მარცხის საკითხი კი სამენარმეო სფეროში მისი ყოფნარყოფნის ტოლფასოვანი გახდა, ხოლო მოგებასა და ზარალს შორის თანაფარდობისა და ექვივალენტობის დარღვევის წერტილი მთვარი ორიენტირი. ამ უკანასკნელს ბიზნესში “Break-Even Point” ცნებით აღნიშნავენ და მას ზარალსა და მოგებას შორის გარდატეხის მომენტის წერტილად, შანსების თანაბრობის წერტილად მოიხსენიებენ.

ჩვეულებრივი ობივატელის აზროვნებაში სამენარმეო რისკი მეურნეობრიობის მხოლოდ არასასურველ ეკონომიკურ შედეგებთან ასოცირდება; და თუ რისკი მხოლოდ უარყოფით შედეგებთან არის დაკავშირებული, მაშინ კანონზომიერია კითხვა: რატომ მიდის მენარმე რისკზე? პასუხი მარტივია: მენარმე გულუბრყვილო მატერიალისტი არაა და ის თავის საქმიანობის წამოწყების, და შემდგომ პერიოდშიც სრულად აცნობიერებს: გაურისკავ პირობებში შეუძლებელია მოგების მიღება, და რომ ასევე შესაძლებელია მნიშვნელოვანი დანაკარგები დარჩეს.

დღეს მოგების მიღების ტრადიციული მეთოდებმა თავისი

თავი ამონურეს, ხოლო ხარჯების მოთოკვა შესაძლებელი გახდა და მენარმეც შეგნებულად გადაერთო რისკზე. ამ ფონზე გაჩნდა ახალი ეკონომიკურ კატეგორია - “სამენარმეო რისკი”, მენარმე ნებსით თუ უნებლიედ ახალი სახის მოცემულობის წინაშე დადგა: შემოსავლიანობასა და რისკს შორის პირდაპირი კავშირი გაიხსნა და მათ შორის ბალანსის მოძიება კი შესაძლებელი გახდა. გამოიკვეთა რისკის სრულიად ახალი, მანამდე უცნობი არსი და ფუნქციონალური დანიშნულება; ამ გარემოებამ დააინტერესა მეცნიერ-ეკონომისტები, რათა მათ დაეწყოთ სამენარმეო საქმიანობაში “რისკის” რეალიზაციისა და განშლის მექანიზმის კვლევა.

დღეს დასავლეთის ეკონომიკურ ლიტერატურაში აღიარებულია, რომ სამენარმეო რისკი დამატებითი მოგების წყაროა. აღნიშნული სათავეს იღებს იმ აზრიდან, რომ რისკი თავისთავად კაცობრიობის წინსვლის ბერკეტია; ამ მიმართებით აღსანიშნავია ცნობილი ინგლისელის ა. სმიტის ქრესტომატიული ნააზრევი: რისკისადმი ადამიანური მიდრეკილება ხელს უწყობს ეკონომიკურ პროგრესს, მაგრამ თუ იგი გონივრულ ზღვარს გადასცდება, მაშინ საზოგადოება დაზარალდება.

სამენარმეო რისკი თავისთავად დამატებითი მოგების წყარო არ არის; ის ამ სახით ე.წ. “გონივრული ზღვრში” წარმოსდება. ეს ზღვარი კი რისკის მართვის პროცესით რეალიზდება. სწორედ ამ გზით შესაძლებელია მენარმის მიზანდასახული სურვილი – რისკის მოთოკვა, მისი გარკვეულ ზომამდე გაუვებელყოფა; იქედან გამომდინარე, რომ სამენარმეო საქმიანობიდან რისკის გამორიცხვა არარეალური მცდელობაა, ამდენად მენარმე ყოველთვის რისკის არეალშია, ის ზომიერად რისკულობს, თავის გაბედულ გადაწყვეტილებას მისი შესაძლებლობის ფარგლებში საღი გონებით ნილბავს, პოტენციური პარტნიორების გონივრულ გამოყენებას ახერხებს. ეს ყოველივე საბოლოო ჯამში მენარმისათვის ახალ რეალობას - რისკების მართვის პროცესს წარმოადგენს.

სამენარმეო საქმიანობაში რისკების მართვა თავისი შინაარსით სამენარმეო რისკის პრევენციისკენ სწრაფვის პროცესს წარმოადგენს. მისი მიზანია სამენარმეო რისკის მინიმალიზაცია როგორც ვერტიკალში, ასევე ჰორიზონტალში. აღნიშნული ამოცანის

გადაწყვეტით სამენარმეო საქმიანობაში რისკი აღარა რალაც უცხო სხეული, პირიქით იგი ამ საქმიანობის სტიმულიატორად და დამატებითი ენერგიის წყაროდ გამოდის.

სამენარმეო რისკი თავის ასპარეზზე შესაბამისი ფაქტორებით გამოდის და რეალიზდება. ეკონომიკურ ლიტერატურაში ანსხავე-ბენ რისკის ფაქტორთა ორ ჯგუფს — ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორების სახით წარმოადგენენ.

რისკის ობიექტური ფაქტორებია – “სიტუაციის ხარისხი” და “აქტიური რესურსების ხარისხი”. “აქტიური რესურსების ხარისხი” უშუალოდ მენარმის გავლენის სფეროშია მოქცეული, ის ირჩევს საკუთარ და მოზიდულ ფინანსურ-ეკონომიკურ და მატერიალურ რესურსებს. ყველა სხვა დანარჩენი - ქვეყნის სო-ციალურ-პოლიტიკური და ეკონომიკური რეალობა “სიტუაციის ხარისხის” კატეგორიაშია მოქცეული, ისინი მას არ ემორჩილება, მაგრამ სამენარმეო საქმიანობის შედეგებზე მათი გავლენა არსე-ბითია.

რისკის ე.წ. სუბიექტური ფაქტორები კი უშუალოდ მენარ-მიდან იღებს სათავეს; იგი მის აქტიურ რესურსებს (პერსონალს, ფინანსებს, მატერიალურ საშუალებებს), და ასევე მენარმეობის მნიშვნელოვან ელემენტებს — დროს, ადგილს, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, სოციალურ, სამართლებრივ ნორმებს და შეზღუდ-ვებს ანალიზებს და აფასებს.

სამენარმეო საქმიანობაში მოქმედი რისკის ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორები სისტემურ დუეტში მოქმედებენ. სამე-ნარმეო რისკის პრევენცია რისკის ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორები გონივრულ “არააგრესიული” პოლიტიკის ფარგ-ლებში მოქცევას გულისხმობს. ამ დროს რისკი დეტერმინირე-ბული ხდება, მენარმის სტრატეგია კი “შესაძლებლობისა” და “გაურკვევლობის” სივრცეში გაიშლება.

ამრიგად, სამენარმეო რისკის პრევენცია რისკების მართვის მთავარი არსი არის; მისი რესურსებისა და აქტივებიდან გამო-დინარე მენარმე უბრალოდ მოლოდინის რეჟიმში ვერ იქნება, ის მოვალეა მოიძიოს მოსალოდნელი რისკის პრევენციის გზები. აქ არსებითია რისკების მართვის მეთოდების შერჩევა, რომლის დახ-

მარებით რისკის გენეზისის, იდენტიფიცირების, განვითარების მექანიზმის შეფასება უნდა მოხდეს.

საქართველოში ეკონომიკური რისკის მართვა, ანუ რისკის მენეჯმენტი გარკვეული სახით “უცხო ხილს” წარმოადგენს: ჩვენთან რისკის პრევენცია ე.წ. მდარე ხარისხით ან მეტწილად საერთოდ არ ხორციელდება(!). ჩვენთან მენარმის ყურადღება გადატანილია რისკის ობიექტური ფაქტორის “სიტუაციის ხარისხზე” როგორიც არის მაგ. ეროვნული ვალუტის კურსი, რეგიონის მასშტაბით პოლიტიკურ-ეკონომიკურ სიტუაცია, ამ დროს კი რისკის ობიექტური ფაქტორის მნიშვნელოვან მიმართულებას - “აქტიური რესურსების ხარისხს” ყურადღებას არ აქცევს. ამ სახის რეალობას კი ადექვატური ახსნა აქვს და სიტუაციურ რეალობას ასახავს: მენარმე სუბიექტების “გადარჩენის”, მათი ეკონომიკური მდგრადობის შენარჩუნების მიზანი, თვით არსებული სამენარმეო გარემო მას ამ სახის ქმედებისაკენ თითქოს-და აქეზებს(?!). ეკონომიკის განვითარების დონე, კონკურენციის სუსტი დონე, მორალურ-ეკონომიკური პოზიციიდან გამომდინარე სახელმწიფოს პოზიცია სამენარმეო რისკს უმნიშვნელო ფაქტორად აქცევს, და მენარმის ყურადღებაც კი რისკის სუბიექტურ ფაქტორებზე ხდება აქცენტირებული; აღნიშნული სახეზეა ეკონომიკის ზოგიერთ დარგებში — მშენებლობაში, სამედიცინო და ფარმაცევტულ სფეროში, ნავთობპროდუქტების ვაჭრობაში და ა.შ. აქ მოგების მარჟა ხომ იმდენად მაღალია, რომ მენარმე სუბიექტებს არც აინტერესებთ სამენარმეო რისკი. მათთვის სამენარმეო რისკის პრევენცია კი რაღაც ზედმეტ ტვირთად წარმოისახება.

ეკონომიკური თეორიისა და სამენარმეო პრაქტიკის გადასახადიდან სამენარმეო რისკის კატეგორიის მიმართ “გაუცხოებულ” და ინდეფერენტული დამოკიდებულებას ადექვატური შედეგი მოაქვს: სამენარმეო საქმიანობა საშიშროების და გაურკვევლობის რელსებზე წარიმართება; მაგრამ თუ დაძლეული და შეცნობილი იქნება აღნიშნული პარადიგმები, სხვა შემთხვევაში, როგორც ეს დასავლეთშია, სამენარმეო საქმიანობის განვითარების დამატებითი ვექტორი გვექნება სახეზე.

საქართველოში ეკონომიკური რისკების თეორია საკმაოდ მწირედაა შესწავლილი, სამეწარმეო რისკის საკითხი კი ყურადღების გარეშეა დარჩენილი, ქართულ ენაზე თანამედროვეობის ადექვატური ლიტერატურა უბრალოდ არ გვხვდება; საზოგადოებამ უბრალოდ ვერ გაითავისა რისკ-მენეჯმენტის სპეციალისტის აუცილობელობა, უმაღლეს სასწავლებლების ეკონომიკური პროფილის ფაკულტეტებზე ბაკალავრის დონეზე ცალკე კურსის სახით სამეწარმეო რისკი არ ისწავლება, არადა პრაქტიკა სულ უფრო მოითხოვს კვალიფიციურ სპეციალისტს. ეს ყოველივე კი სამეწარმეო პრაქტიკაში არასასურველ სიტუაციას აყალიბებს და შედეგად არ აყოვნებს. სამეწარმეო რისკების გაუთვალისწინებლობისა და ადექვატური მენეჯმენტის არ არსებობის მიზეზია ის, რომ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს დავების განხილვის საბჭოში 2014 წელს რეგისტრირებული იქნა 1940 საჩივარი, რომელთა 48%-ის წარმომდგენი იყო შპს, 4% -ის სააქციო საზოგადოება, ინდ.მეწარმე კი - 38%; საბჭომ გადაწყვეტილება მიიღო 2550 საქმეზე, სრულად ან ნაწილობრივად დაკმაყოფილა საჩივრების მხოლოდ 42%, ხოლო 41% არ დააკმაყოფილა(9). აღნიშნული გარკვეულ წილად ჩვენთან სამეწარმეო რისკისადმი დამოკიდებულების რეალობის ამსახველია: მაკონტოლებელი ორგანო — შემოსავლების სამსახური კანონმდებლობის ხარვეზების ფონზე(!) თავის საქმეს აკეთებს, მეწარმე კი ფაქტის წინაშე დადგა: მან საბოლოო ჯამში სამეწარმეო რისკის მენეჯმენტი ან არ /ან ვერ წარმართა, რისკის პრევენცია უბრალოდ არ განახორციელა. მეწარმესთან სამეწარმეო რისკმა თავისი შედეგი დადო. ამიტომ **დასკვნის** სახით უნდა მივანიშნოთ, რომ სამეწარმეო საქმიანობის წარმატების ვექტორი სწორედ სამეწარმეო რისკის სრულად შეცნობის გზით მის თანამედროვე და ცივილიზირებულ პრევენციაზე გადის.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი “მენარმეთა შესახებ”. www.forms.ge.
2. ლაზვიაშვილი ნ. რისკ-მენეჯმენტი, თბ.; 2010. 222
3. Балдин К.В., Воробьев С.Н. Управление рисками в предпринимательстве. Дашков и К. 2013 .
4. www.taxdisputes.gow.ge.

REFERENCES:

1. The Law of “Entrepreneurs”. www.forms.ge.
2. Lazviashili N. “Risk Management”, Tb.; 2010. 222
- 3 Baldin K.B. Vorobiov C.N. Risk Management in Enterprises. Dashkov K. 2013.
4. www.taxdisputes.gow.ge.

BUSINESS RISK PREVENTION, AS THE WAY OF DEVELOPMENT OF BUSINESS ACTIVITIES

Zurab Jorbenadze, Professor of GTU
Archil Gogritchiani PhD student of GTU

RESUME

The article discusses the economic risk of the common area of the business premises and the risk category of the origin of the development aspects. The entrepreneurial risk analysis of the objective and subjective factors is considered as an important direction for the development of entrepreneurship; in this respect, the main accent is on the opinion that the business risk is a source of additional income. In this context there is presented the issue of business risk prevention, as the main essence of risk management process. On this background there are considered the necessary general principles of the entrepreneurial risk attitudes and the reality that exists in Georgia.

Keywords: Entrepreneurial Activity, Entrepreneurial Risk, Identify Profit, Factors, Prevention, Risk Management.